

บทที่ 2

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

เนื่องด้วยงานวิจัยที่เกี่ยวกับโครงการฝึกอบรมพัฒนาด้านอาหารโภชนาการของกลุ่มสตรี โดยตรงยังไม่มีหน่วยงานใดได้กระทำไว้ และยังไม่มีความวิพากษ์วิจารณ์ใดได้กระทำไว้เช่นกัน แต่ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับการฝึกอบรมวิชาอาหารโภชนาการแก่กลุ่มสตรีด้านอื่น ๆ ซึ่งเห็นว่าผลงานวิจัยบางส่วนมีความเกี่ยวข้องและสามารถเอื้อต่อการศึกษาวิจัยของผู้วิจัยได้ จึงนำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องบางส่วนไว้ในรายละเอียดที่เกี่ยวกับความหมายของการฝึกอบรม ความสำคัญของการฝึกอบรมกลุ่มสตรี เทคนิคและวิธีดำเนินการฝึกอบรม การประเมินผลโครงการ ฝึกอบรม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านอาหารโภชนาการ ดังนี้

ความหมายของการฝึกอบรม

ในปัจจุบันการพัฒนาดังกล่าวต่าง ๆ ในชนบท โดยเฉพาะองค์กรกลุ่มสตรีที่จะให้ได้รับความสำเร็จ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้สตรีมีความรู้ความสามารถช่วยกันทำงาน องค์กรกลุ่มสตรีที่ค้ำจุนควรมีแผนพัฒนาสตรีอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงสมรรถภาพการทำงานของสตรีให้สมบูรณ์ถึงขีดสูงสุดตามศักยภาพของแต่ละคน และเพื่อพัฒนาสตรีให้ใช้ความสามารถที่มีอยู่อย่างเต็มที่ตามความถนัดมากที่สุด อีกทั้งยังเป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของสตรีให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอด้วย

ได้มีผู้ให้ความหมายของการฝึกอบรมไว้หลายท่านด้วยกัน เป็นต้นว่า

ภิญโญ สาร (2517 : 10) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า การฝึกอบรมหมายถึง กระบวนการที่มีระเบียบแบบแผน ซึ่งมุ่งหมายที่จะพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ (knowledge) และความชำนาญ (skills) เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะขององค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ

สมพงษ์ เกษมสิน (2519 : 13) ได้ให้คำนิยามการฝึกอบรมไว้ว่า การฝึกอบรม หมายถึงกรรมวิธีต่าง ๆ ที่มุ่งจะเพิ่มพูนความรู้ความชำนาญและประสบการณ์เพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบได้ดียิ่งขึ้น

โดยทั่วไปการฝึกอบรมอาจกระทำได้ 2 ระดับคือ การฝึกอบรมเพื่อเรียนรู้งานก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่อย่างแท้จริง กับการฝึกอบรมเพื่อปรับปรุงพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงระบบการทำงานที่ปฏิบัติแต่เดิมมา สำหรับการฝึกอบรมกลุ่มสตรีในชนบทจึงเข้ากับหลักเกณฑ์ประการหลัง

เฉลิมพล สัตถาภรณ์ (2521 : 2) กล่าวว่า การเรียนรู้ของประชาชนอาจจะเกิดขึ้นได้ 2 ทาง กล่าวคือ การเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานในแต่ละวันโดยการสังเกต คิดพิจารณา และอีกทางหนึ่งคือ การเรียนรู้บางสิ่งบางอย่างให้ด้วยการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ ถ้าพิจารณาอย่างกว้าง ๆ แล้วอาจจะกล่าวได้ว่า การฝึกอบรมคือกระบวนการในการวางแผนงาน การจัดระบบ ตลอดจนการออกแบบเนื้อหาสาระต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ประชาชนผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เรียนรู้และเพิ่มพูนประสิทธิภาพการทำงาน ความคิด ตลอดจนได้พัฒนาทัศนคติบางอย่างได้ด้วย

โรเบิร์ต มาร์ทีส และจอห์น เจคสัน (Robert Mathis and John Jackson 1979 : 3) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า การฝึกอบรมหมายถึง กระบวนการของการเรียนรู้ที่บุคคลต้องการทักษะ แนวความคิด และความรู้ เพื่อที่จะช่วยให้ทำงานได้รับผลสำเร็จและบรรลุถึงเป้าหมาย

ดังนั้น การฝึกอบรมจึงมีความหมายกว้างขวาง อาจทำขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์มากมาย และเพื่อที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ การฝึกอบรมจึงควรกระทำขึ้นอย่างมีหลักเกณฑ์ สอดคล้องกับธรรมชาติความต้องการการเรียนรู้ของประชาชน และผู้ที่จัดการงานฝึกอบรมจำเป็นที่จะต้องเลือกใช้กรรมวิธีหรือ เครื่องมือให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

ความสำคัญของการฝึกอบรมกลุ่มสตรี

การฝึกอบรมเป็น เครื่องมือสำคัญในการสอนให้ประชาชนได้เรียนรู้และเข้าใจถึงหลักการ และวิธีการปฏิบัติงานที่ถูกต้องทันสมัยและเหมาะสม อันจะเพิ่มสมรรถภาพการปฏิบัติงานให้ได้ผลสูงขึ้นทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ดังนั้นการฝึกอบรมจึงเป็นกระบวนการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ

ของกลุ่มสตรีเช่นเดียวกัน และเพื่อให้กลุ่มสตรีสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในสภาพการณ์ปัจจุบันและอนาคต จึงต้องมุ่งพัฒนากลุ่มสตรีในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติ เพื่อให้สตรีมีความสามารถช่วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับระยะเวลาที่ทำให้กลุ่มสตรีเกิดการเรียนรู้และพัฒนาอย่างแท้จริงนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของเนื่อหานั้น ๆ

สำหรับความเป็นมาและวิธีการฝึกอบรม รวมทั้งการฝึกอบรมกลุ่มสตรีได้มีผู้ให้สาระสำคัญไว้ดังนี้

วิเชียร ชิวพิมาย (2529 : 4) กล่าวว่า การพัฒนาประชาชนโดยวิธีการฝึกอบรมมีมาแล้วตั้งแต่สมัยโบราณกาล แต่เริ่มจะมีบทบาทที่สำคัญและเด่นชัดเมื่อประมาณหลังปี พ.ศ. 2483 ซึ่งเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เทคโนโลยีได้พัฒนาและเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว ดังนั้นองค์กรต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องพัฒนาสมาชิกให้ทันต่อความเจริญด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติ การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมที่มุ่งเพิ่มพูนประสิทธิภาพการทำงานให้กับหมู่บ้านในชนบท รวมทั้งการเปลี่ยนบุคลิกภาพและพฤติกรรมการปฏิบัติงานของประชาชนด้วย ฉะนั้นในการดำเนินการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมจึงมีสาระสำคัญอยู่ 2 ประการคือ 1) คำเนินการจัดฝึกอบรมโดยยึดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และสนองจุดมุ่งหมายของประชาชนหรือกลุ่มเป็นประการสำคัญ เป็นการสนองตอบต่อส่วนรวมเป็นเกณฑ์ 2) คำเนินการจัดฝึกอบรมโดยยึดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และสนองจุดมุ่งหมายส่วนบุคคลเป็นประการสำคัญ ลักษณะเช่นนี้เป็นการสนองตอบต่อความต้องการของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มเป็นเกณฑ์

รจน์ โสคติริ (2521 : 16) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญไว้ว่า ในชนบทของประเทศไทยบทบาทของสตรีแม่บ้านส่วนใหญ่ในสังคมมักจะอยู่ภายในครอบครัว ได้แก่ ดูแลงานบ้านให้ดำเนินไปอย่างเรียบร้อย ควบคุมค่าใช้จ่ายในบ้าน อบรมบุตรธิดา ช่วยเหลือสามีทำงานในไร่นาเพื่อการเลี้ยงชีพ และร่วมตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำธุรกิจการเกษตร แต่สตรียังขาดความรู้มีการศึกษาต่ำ เนื่องจากความยากจน ขาดทุนทรัพย์ที่จะส่งเสริมให้ได้เรียนสูง ประกอบกับลักษณะของสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชาวชนบทถือว่าสตรีไม่จำเป็นต้องมีการศึกษาสูง เพียงแต่เตรียมตัวเป็นแม่บ้านในอนาคตเท่านั้น หลังจากนั้นก็จะช่วยหัวหน้าครอบครัวคือ ช่วยทำงานบ้าน ทำไร่ ทำนา ซึ่งคิดว่าไม่ต้องใช้ความรู้สูง เนื่องจากขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมานี้เอง มีส่วนทำให้สตรีส่วนใหญ่ในชนบทต้องอยู่ภายในบ้านไม่มีโอกาสได้

คุ้นเคยกับบุคคลภายนอก จึงทำให้มีประสบการณ์ มีความสนใจและความรู้ด้านต่าง ๆ น้อยทั้ง ๆ ที่สตรีเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาครอบครัวและสังคม

กรมพัฒนาชุมชน (2528 : 1) ได้ดำเนินการพัฒนาสตรีในชนบทให้มีความรู้ความชำนาญในด้านคหกรรมศาสตร์และวิชาชีพ เพื่อนำความรู้มาใช้ในครอบครัว และประกอบอาชีพได้ โดยให้ดำเนินงานในรูปกลุ่ม การดำเนินงานโครงการพัฒนาสตรีได้เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 โดยเริ่มดำเนินงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ปัจจุบันมีจังหวัดที่โครงการพัฒนาสตรีเข้าถึงทั้ง 73 จังหวัด

เดือนเพ็ญ ศังขะฤกษ์ (2520 : 1) กล่าวว่า การส่งเสริมด้านความรู้ คหกรรมศาสตร์แก่กลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน แบ่งออกเป็น 5 สาขา ได้แก่ 1) อาหารและโภชนาการ แนะนำให้รู้จักคุณค่าของอาหาร และให้ฝึกหัดประกอบอาหารให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการเพื่อรักษาคุณค่าของอาหาร และแนะนำวิธีเก็บถนอมอาหารไว้รับประทานในฤดูกาลที่ขาดแคลนโดยส่งเสริมวิธีต่างๆ ๆ และใช้วัสดุสิ่งของ ที่ผลิตในหมู่บ้านนั้น นอกจากนั้นได้คิดแปลงวิธีประกอบอาหารพื้นเมืองให้ดีขึ้นโดยทำให้สุกและถูกอนามัย 2) การเย็บปักถักร้อย การตัดเย็บเสื้อผ้าสตรีและเด็กแบบต่าง ๆ และวิธีซ่อมแซมตัดแปลงเครื่องนุ่งห่มที่ชำรุดให้ใช้ได้ 3) การประดิษฐ์เครื่องใช้จากเศษวัสดุและสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ฝักหัดให้ทำกระเป๋าดูสตรี ทำที่วางแก้ว การประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง ดอกไม้สด เป็นต้น 4) การจัดระเบียบในครอบครัว เช่น การจัดรายรับรายจ่ายในครอบครัว การวางแผนครอบครัว เป็นต้น 5) การอนามัยในครอบครัว เช่น การเลี้ยงและอบรมเด็กวัยต่าง ๆ การรักษาความสะอาดร่างกาย เครื่องใช้และบ้านเรือน เป็นต้น

กองการวิจัยและประเมินผล กรมพัฒนาชุมชน (2529 : 2) ได้รายงานการดำเนินงานพัฒนาสตรีในระยะที่ผ่านมาว่า กรมพัฒนาชุมชนได้เริ่มดำเนินการพัฒนาสตรีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2505 เป็นแผน 5 ปี กล่าวคือ ระยะแรก (2505-2509) เน้นในเรื่องคหกรรมศาสตร์ เพื่อให้มีการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้น โดยฝึกอบรมให้ความรู้ในเรื่องอาหาร โภชนาการ การปรับปรุงบ้านเรือน การตัดเย็บเสื้อผ้า การพัฒนาครอบครัว มารดา ทารก การสังคมสงเคราะห์ และอุตสาหกรรมในครัวเรือน ระยะที่ 2 (2510-2514) เน้นเรื่องผู้นำสตรี ให้ความรู้ในการพัฒนาผู้นำและการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อนำไปขยายการจัดตั้งกลุ่มแล้วถ่ายทอดความรู้ตามแผนระยะแรกให้แพร่หลายยิ่งขึ้น ระยะที่ 3 (2515-2519) อยู่ในระยะของการขยาย

การจัดตั้งกลุ่มและฝึกอบรมขั้นพื้นฐานทางด้านทฤษฎีตามแผนระยะที่ 1 และ 2 โดย สอดแทรกความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัว และฝึกวิชาชีพพระยะสั้นแก่กลุ่มที่ขยายการจัดตั้งตาม ระยะที่ 2 ระยะที่ 4 (2520-2524) นับตั้งแต่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้มีปีสตรีสากล (International Women's Year) ขึ้นในปี พ.ศ. 2518 ได้มีการกระตุ้นและช่วยเร่งเร้าให้ ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกให้ความสนใจ ยอมรับ และเห็นความสำคัญในการพัฒนาความสามารถของ สตรี ส่งเสริมคุณภาพชีวิตทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้มีส่วนร่วมช่วยในการพัฒนาประเทศ กรมพัฒนาชุมชนจึงเริ่มสนับสนุนส่งเสริมการฝึกอบรมวิชาชีพเพิ่มพูนรายได้ระยะสั้นระยะยาว จัด ตั้งองค์กรสตรีในท้องถิ่น จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การตลาดและการบริหารชุมชน สตรีจึง เริ่มมีบทบาทมากขึ้น ระยะที่ 5 (2525-2529) ได้มีการประเมินผลการพัฒนาสตรีระยะที่ 1-4 เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ เน้นหนักเกี่ยวกับการ พัฒนาองค์กรสตรีต่อเนื่องจากระยะที่ 5 และมุ่งเน้นให้สตรีมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การปฏิบัติ และการรับผิดชอบกิจกรรมด้วยตนเอง

สำหรับกรมส่งเสริมการเกษตร (2520 : 2) ได้ดำเนินการฝึกอบรมแม่บ้าน เกษตรกร โดยได้ส่งเสริมให้แม่บ้านรู้จักการรวมตัวกันเป็นกลุ่มในปี พ.ศ. 2518 และได้กำหนด วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไว้ เพื่อให้แม่บ้านเกษตรกรได้ตระหนัก คือ

- 1) ความสำคัญและบทบาทที่ควรมีต่อครอบครัวและสังคมเกษตรกร อันจะก่อให้เกิดการผลักดันให้ เกษตรกรมีผลิตผลทางการเกษตรที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
- 2) การรวมตัวในด้านความคิด กำลังกาย กำลังทรัพย์ และจิตใจ เพื่อปรับปรุงยกระดับฐานะเกษตรกรให้ดีขึ้น
- 3) การมีความรู้ความ สามารถด้านเคหกิจเกษตร เพื่อใช้ปรับปรุงความเป็นอยู่ของครอบครัวและอาชีพ
- 4) การเป็น แหล่งบริการรับข่าวสารด้านเคหกิจเกษตรจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเคหกิจเกษตรได้อย่างรวดเร็ว และประหยัดงบประมาณ
- 5) การแก้ไขปัญหาสังคมส่วนรวมโดยปรับตัวให้เข้ากับเศรษฐกิจสังคม ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นผลให้มีความรักถิ่นและรักอาชีพเกษตรเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้กรมส่งเสริมการเกษตร (2503 : 1) ได้แบ่งการดำเนินงาน เคหกิจเกษตรต่อกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ 1) ด้านพัฒนาอาชีพ เพื่อเพิ่ม รายได้โดยให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตร การถนอมและแปรรูปผลผลิตเกษตร งานอุตสาหกรรม สิ่งประดิษฐ์และงานอุตสาหกรรมในครอบครัว 2) ด้านพัฒนาครอบครัว เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต

ครอบครัวเกษตรกรโดยให้ความรู้เกี่ยวกับอาหารโภชนาการ การปลูกพืชผักสวนครัว การปรับปรุงบ้านเรือน การใช้แรงงาน การอนามัยครอบครัว การบริหารตลาด การถนอมอาหารในครอบครัว การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ

ส่วนกองวิจัยและประเมินผล กรมพัฒนาชุมชน (2525 : 38) รายงานการสำรวจความต้องการที่จะได้รับการฝึกอบรมความรู้ในวิชาชีพเพื่อหารายได้เพิ่มเติมให้ครอบครัวของสตรีชนบททั่วประเทศได้พบว่า สตรีต้องการได้รับการฝึกอบรมความรู้เพิ่มเติมเรื่องเกษตรร้อยละ 48.91 เรื่องค้าขายและบริการ (เสริมสวย ตัดเย็บเสื้อผ้า ประกอบอาหาร) ร้อยละ 44.88 อุตสาหกรรมในครัวเรือน (ประดิษฐ์ต่าง ๆ ทอผ้า ทอเสื่อ เลี้ยงไหม ทอไหม จักรสาน และแกะสลัก) ร้อยละ 5.12 และรับจ้างทำงานในโรงงานร้อยละ 3.92

นิรมล สุรัสวดี (2528 : 13) อ้างถึง คัทเลอร์ (Cutler) ซึ่งได้กล่าวถึงเรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านคหกรรมศาสตร์ในชนบทไทยว่า ประชากรประมาณร้อยละ 85 ของไทยมีอาชีพเป็นเกษตรกร และอาศัยอยู่ในชนบท ประชากรเหล่านี้โดยเฉพาะกลุ่มสตรีต้องการมีความรู้ทางด้านอาหารโภชนาการ ต้องการรู้ว่าทำอย่างไรครอบครัวจึงมีความสุข และต้องการมีความรู้เรื่องปรับปรุงบ้านเรือน

สภาสตรีแห่งชาติ (2521 : 67) รายงานการสำรวจสถานภาพสตรีไทยในชนบทที่จังหวัดลำปาง และฉะเชิงเทรา พบว่า สตรีในชนบทต้องการเรียนตัดเย็บเสื้อผ้าร้อยละ 31 ต้องการความรู้เรื่องการปลูกพืชร้อยละ 20 ต้องการความรู้เรื่องการเลี้ยงสัตว์ร้อยละ 19 และต้องการความรู้เรื่องอื่น ๆ เช่น จักรสาน อาหาร สุขภาพอนามัย ร้อยละ 30

เทคนิคและวิธีดำเนินการฝึกอบรม

การเลือกใช้เทคนิคการฝึกอบรมให้เหมาะสมจะมีส่วนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ ส่วนใหญ่ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์มาพอสมควร ดังนั้นจึงควรเลือกใช้เทคนิคให้แตกต่างจากการเรียนการสอนในสถานศึกษา เพื่อช่วยให้ประชาชนเข้าใจง่าย ดังมีผู้กล่าวถึงเทคนิคการฝึกอบรมไว้ดังนี้

อัญชลี มังตรีสวรรค์ (2524 : 40) กล่าวว่า เทคนิคการฝึกอบรมหมายถึงวิธีการที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร หรือถ่ายทอดความรู้ ความคิดเห็น ข้อเท็จจริง ประสบการณ์ หรือข้อมูลต่าง ๆ ระหว่างผู้ให้การอบรมและผู้เข้ารับการอบรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือวัตถุประสงค์ใด ๆ ตามที่ได้กำหนดไว้

ประอร สุนทรวิภาต (2526 : 10) กล่าวว่า การนำเอาเทคนิคและวิทยาการทางการฝึกอบรมมาใช้ในการปฏิบัติงานได้รับความนิยมน้อยกว่าหลายปีมาแล้ว พ.ศ. 2293 ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า เมื่อเทคโนโลยีก้าวหน้ามากขึ้นความต้องการในด้านพัฒนาฝีมือและความสามารถในการปฏิบัติงานของประชาชนก็ยิ่งมากขึ้น ซึ่งนิยามทำกันในลักษณะของการฝึกหัดงานหรือที่เรียกว่าช่างฝีมือ การพัฒนาฝีมือโดยวิธีมุ่งสอนให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทักษะในการปฏิบัติงานไม่มีการจ่ายค่าจ้างตอบแทนให้ ต่อมาเมื่อความเจริญในด้านอุตสาหกรรมขยายตัว ความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทักษะในการปฏิบัติงานของคนงานก็เพิ่มขึ้น เป็นผลให้เกิดสมาคมช่างฝีมือและได้เปลี่ยนแปลงสมาคมเป็นกลุ่มส่งเสริมช่างฝีมือ ความจำเป็นในเรื่องการฝึกอบรมได้เพิ่มความสำคัญมากขึ้นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ทหารและคนที่มีฝีมือต้องเสียชีวิตในสงครามเป็นจำนวนมาก ความจำเป็นและความต้องการในการผลิตผู้ปฏิบัติงานที่มีทักษะและความสามารถจึงเพิ่มขึ้นรวดเร็ว ทำให้เกิดแนวความคิดใหม่ในการที่จะพัฒนาฝีมือของผู้ปฏิบัติงานให้สูงขึ้นโดยมีผู้คิดค้นวิธีการฝึกอบรมพัฒนาฝีมือของผู้ปฏิบัติงานขึ้น ซึ่งต่อมาชาร์ลส อาร์.อาเลน และมิชเชลล์ เจ.เคน (Charles R. Allen and Michell J.Kane) ได้ปรับปรุงวิธีการดังกล่าวให้ดีขึ้น เรียกว่าวิธีการ 4 ขั้นตอน (Four's Step Method) ซึ่งได้รับความนิยมน้อยกว่ากว้างขวาง โดยเฉพาะระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 วิธีสอนงาน 4 ขั้นตอน ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้คือ

- 1) เตรียมผู้ที่รับการฝึกให้พร้อม (Prepare the Worker)
- 2) แสดงวิธีการทำงานให้ดู (Present the Operation)
- 3) ให้ลงมือปฏิบัติงานด้วยตนเอง (Let the Worker Perform)
- 4) ติดตามและตรวจสอบผลงาน (Follow up)

การที่จะตัดสินใจว่าจะเลือกเทคนิคหรือวิธีการใดในการฝึกอบรม จะต้องพิจารณาที่วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม และจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และสภาพการณ์ดังกล่าว

ชาดูชัย ลิวทรวงสิมา (2523 : 114) กล่าวว่า วิธีการฝึกอบรมมีหลายวิธี แต่ตามทัศนะของวิลเลียม จี. สก็อต และเทอเรนซ์ อาร์. มิชเชลล์ (William G. Scott and Terence R. Michell) ได้จัดกลุ่มประเภทของวิธีการฝึกอบรมไว้ 3 กลุ่มคือ 1) วิธีการฝึกอบรมโดยการลงมือปฏิบัติ (On-the job Training) มีวิธีการดังนี้คือการแนะนำงาน (Job Instruction) การสอน (Coaching) การหมุนเวียนงาน (Job Rotation) การตั้งเป็นกรรมการ (Junior Boards) การเป็นผู้ช่วยงานหรือการฝึกหัดช่างฝีมือ (Assistant or Apprenticeship) 2) วิธีฝึกอบรมโดยไม่ลงมือปฏิบัติงาน แต่พิจารณาถึงวิธีการให้ข้อมูล (Off-the-Job Training Information Techniques) มีวิธีการดังนี้คือ การบรรยาย (Lecture) การอภิปรายหรือประชุมอภิปราย (Discussion or Conference) การศึกษาจากภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ (Films or TV.) การศึกษากรณีพิเศษ (Special Study) 3) วิธีการฝึกอบรมโดยไม่ต้องลงมือปฏิบัติงาน แต่พิจารณาด้านพฤติกรรม (Off-the-Job Training Behavioral Programs) มีวิธีการดังนี้คือ กรณีศึกษาและการแสดงบทบาทสมมุติ (Case Study and Role Playing) การศึกษาโดยจำลองแบบจากของจริง (Simulation) การจัดโครงการแนะนำงาน (Programed Instruction) การฝึกอบรมในห้องทดลอง (Laboratory Training)

นอกจากวิธีการดังกล่าวแล้ว ยังมีการฝึกอบรมต่าง ๆ อีกหลายวิธี ได้แก่ การระดมสมอง (Brainstorming) การสัมมนา (Seminar) การบรรยายเป็นชุด (Symposium) การอภิปรายเป็นคณะ (Panel Discussion) และการทัศนจร (Field Trips)

หลังจากมีการคัดเลือกเทคนิคและวิธีการฝึกอบรมที่จะนำมาใช้แล้ว การจัดสถานที่ที่จะใช้ต้องเหมาะสมกับสถานการณ์นั้น ๆ การเลือกสื่อที่จะใช้ในการฝึกอบรมที่เหมาะสมจะมีบทบาทต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงไปตามจุดหมาย ขึ้นต่อไปจึงจะดำเนินการฝึกอบรมให้เป็นไปตามแผนหรือโครงการที่วางไว้ นับตั้งแต่การประกาศหรือแจ้งข่าวเกี่ยวกับการฝึกอบรมให้หมู่บ้านที่เกี่ยวข้องทราบ จะได้คัดเลือกบุคคลมาเข้ารับการอบรม และมีการแจ้งผู้ทรงคุณวุฒิที่จะเชิญมาอภิปรายหรือวิทยากรผู้บรรยายให้ทราบล่วงหน้า และการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เรียบร้อยก่อนวันเปิดการฝึกอบรม และเมื่อถึงวันฝึกอบรมจะได้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ตั้งแต่ต้นจนจบการฝึกอบรม

ACC. No.	070225.....
DATE RECEIVED	6 MAR 2534
CALL No.

การประเมินโครงการฝึกอบรม

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2513 : 3) กล่าวว่า การประเมินหมายถึงการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อีกนัยหนึ่ง การประเมินเป็นกระบวนการให้ได้มาซึ่งข้อมูลสำหรับตัดสินคุณค่าของโปรแกรมการศึกษา ผลิตผล กระบวนการ จุดมุ่งหมายของโครงการหรือโปรแกรม หรือทางเลือกต่าง ๆ ที่ออกแบบเพื่อนำไปปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมาย จุดเน้นของการประเมินคือการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลเพื่อตัดสินคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะ

สมพร แสงชัย (2520 : 3) กล่าวว่า การประเมินนั้นเป็นการตรวจสอบดูว่าโครงการที่ดำเนินไปนั้นมีความก้าวหน้าไปแค่ไหน มีปัญหาในทางปฏิบัติอย่างไร บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ มีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างไรบ้าง เพื่อแก้ไขแผนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ส่วนความหมายของการประเมินโครงการฝึกอบรมโดยสรุปนั้น อาชวัน วายวานนท์ (2511 : 91) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประเมินโครงการฝึกอบรม คือการหาคุณค่าประโยชน์ หรือที่ราคาโครงการฝึกอบรมที่ได้ทำไป หรือคือการเปรียบเทียบระหว่างผลการฝึกอบรมที่วัดได้กับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมนั้น ๆ ว่าสอดคล้องรับรองกันเป็นที่น่าพอใจหรือไม่ และอาจกล่าวได้ว่า การประเมินโครงการฝึกอบรมก็คือ การประเมินปฏิริยาต่อการอบรม การเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน และผลงานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมนั่นเอง

อาชวัน วายวานนท์ (2511 : 95) ให้ทัศนะไว้ว่า โดยหลักการแล้ว จุดมุ่งหมายของการประเมินโครงการฝึกอบรมจะต้องพัฒนามาจากความต้องการหรือความสนใจของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับโครงการฝึกอบรมนั้น ๆ โดยตรง และสำหรับโครงการฝึกอบรมในงานวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินผู้เข้ารับการฝึกอบรมในด้านต่าง ๆ คือ 1) วัดความรู้-ความคึก (Cognitive) ซึ่งเป็นการวัดความสามารถทางสมอง เช่น ความจำ ความเข้าใจ ความสามารถในการนำไปใช้ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ เทคนิคและวิธีการที่ใช้ก็จะเป็นแบบทดสอบก่อนและหลังการสอน 2) วัดความรู้สึกและอารมณ์ (Affective) เช่น ค่านิยม ความสนใจ หักศนคคิ สมาริ ซึ่งสามารถใช้ได้หลายวิธีการ เช่น ใช้แบบสอบถามประเมินตนเอง การอภิปรายหลังจากการฝึกปฏิบัติ การวัดทางพฤติกรรม 3) วัดด้านการปฏิบัติ (Psychomotor) เช่น ทักษะในการพูด การปฏิบัติ หรือการเคลื่อนไหวต่าง ๆ 4) วัดพฤติกรรม (Behavior) การเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ นั้นไม่ใช่

เป็นสิ่งชี้พฤติกรรม ผู้เข้ารับการศึกษาจะมาจะเรียนรู้ในหลักเกณฑ์เทคนิคต่าง ๆ แต่เมื่อกลับไปปฏิบัติงานก็ไม่สามารถนำหลักเกณฑ์และเทคนิคที่ได้เรียนรู้มาประยุกต์ใช้ได้ ดังนั้นสิ่งที่น่าสนใจก็คือ เรื่องความสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดพฤติกรรมตามที่เรียนรู้ ประฮอร์ สุนทรวิภาต (2526 : 30) อ้างถึง โรเบิร์ต คาลท์ (Robert Kalt) ซึ่งเห็นว่าเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้นั้นมีอยู่ 5 ประการคือ ผู้เข้ารับการศึกษาจะต้องพยายามปรับปรุงตนเอง ต้องรู้จักอ่อนของตนเอง ต้องทำงานในสภาพแวดล้อมที่ช่วยในการเปลี่ยนแปลง ต้องมีผู้ที่สนใจและมีความชำนาญงานเป็นผู้ช่วยเหลือ และต้องมีโอกาสที่จะทำตามความคิดที่เกิดขึ้นใหม่

การวัดพฤติกรรมการปฏิบัติงานใช้แนวความคิดการประเมินแบบก่อนและหลังการฝึกอบรม คือการวัดผลก่อนที่ประชาชนผู้เข้ารับการศึกษาจะได้รับการถ่ายทอดความรู้จากวิทยากร แล้วเก็บผลของการวัดเพื่อเปรียบเทียบกับการวัดผลตอนสุดท้าย ภายหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรมก็จะทราบความแตกต่างในพฤติกรรมของผู้เข้ารับการศึกษาว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เพียงใด หรือไม่ ซึ่งในกรณีนี้อาจใช้เทคนิคในการรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาประเมินผลได้ในลักษณะของการสังเกต การสอบถาม และการทดสอบต่าง ๆ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านอาหาร โภชนาการ

ระดับการศึกษา การศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการพัฒนาด้านอาหารและโภชนาการของกลุ่มสตรี จากการศึกษาของ วลัยทิพย์ สายชลวิจารณ์ (2527 : 125) เรื่องการประเมินภาวะโภชนาการของมนุษยวิทยาและสังคมวิทยา พบว่าเด็กที่ป่วยด้วยโรคขาดสารอาหารที่มาตรวจรักษาที่โรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และโรงพยาบาลรามธิบดี จำนวน 120 คน พบเด็กที่ขาดสารอาหารอายุต่ำกว่า 10 เดือน เป็นเด็กที่ป่วยในระดับ 2 และ 3 ร้อยละ 91.6 ของเด็กป่วยทั้งหมด และพบว่าผู้ที่เลี้ยงดูเด็กประจำ จบการศึกษาไม่เกินชั้นประถม 4 ถึงร้อยละ 94 นอกจากนี้ยังพบว่าหัวหน้าครอบครัวที่มีระดับการศึกษาต่ำ สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสเกิดภาวะทุพโภชนาการสูงกว่าครอบครัวที่หัวหน้าครอบครัวมีระดับการศึกษาสูง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณัฐภาณุจันท์ ภาวิไล (2521 : 51) ที่ศึกษาปัจจัยบางประการ

ที่มีผลต่อภาวะโภชนาการของหญิงมีครรภ์ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าระดับการศึกษาที่มีผลต่อภาวะโภชนาการของหญิงมีครรภ์ หญิงมีครรภ์ที่มีระดับการศึกษาต่ำจะทำให้เกิดภาวะทุพโภชนาการได้ง่ายกว่าหญิงมีครรภ์ที่มีระดับการศึกษาสูง แต่จากการศึกษาของ อภิญญา วิเศษศิริ (2523 : 59) และ อนุรักษ์ ถนอมภูวนาถ (2525 : 61) พบว่าระดับการศึกษาไม่ทำให้ภาวะโภชนาการของหญิงมีครรภ์แตกต่างกัน

รายได้ของครอบครัว แต่ละครอบครัวจะสามารถซื้ออาหารที่มีขายในท้องตลาดมาบริโภคได้มากน้อยเพียงไรและซื้ออาหารจำพวกใดบ้างนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับรายได้ของครอบครัว เช่น อาหารจำพวกเนื้อสัตว์ราคาก่อนข้างสูง ครอบครัวที่มีรายได้ต่ำแม้จะชอบบริโภคก็ย่อมจะซื้ออาหารมาบริโภคได้น้อย ในทางตรงข้ามครอบครัวที่มีรายได้สูง ย่อมสามารถซื้ออาหารมาบริโภคได้มากชนิดและในปริมาณมาก ทำให้โอกาสได้รับอาหารพอเพียงแก่ความต้องการของร่างกายง่ายกว่าครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ (ชวลิต รัตนกุล, 2515 : 23) ครอบครัวในชนบทส่วนใหญ่มีฐานะยากจน รายได้ที่ได้มาจะใช้ซื้อเครื่องใช้ เสื้อผ้า ยา หรือมีรายได้น้อย เป็นเหตุให้ไม่มีเงินพอเพียงที่จะซื้ออาหารมาบริโภค (วัฒนา ประทุมสินธุ์ และคณะ, 2529 : 69) ทำให้สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรงสมบูรณ์เท่าที่ควร และจากการศึกษาของ ณัฐภาณุจณ์ ภาวีไล (2521 : 55) เรื่องปัจจัยบางประการที่มีผลต่อภาวะโภชนาการของหญิงมีครรภ์ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่ารายได้ของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับภาวะโภชนาการของหญิงมีครรภ์ แต่จากการศึกษาของ อภิญญา วิเศษศิริ (2523 : 59) และอนุรักษ์ ถนอมภูวนาถ (2525 : 61) พบว่าหญิงมีครรภ์ที่มีรายได้ต่างกันไม่ทำให้ภาวะโภชนาการการของหญิงมีครรภ์แตกต่างกัน

ระดับอายุ ไม่ว่าจะในชุมชนหรือสังคมใดก็ตาม อายุเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่จะชี้ให้เห็นสภาพการเรียนรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรมในชุมชนนั้น จากการศึกษาของ สักชี พฤกษ์ศรี (2528 : 61) ซึ่งได้ทำการศึกษาดำเนินชีวิตและทัศนคติที่มีต่อสภาพแวดล้อมของประชากรในชุมชนเก่าแสน เขตเทศบาลเมือง จังหวัดสงขลา พบว่าประชากรที่มีอายุน้อย มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมไม่แตกต่างกับประชากรที่มีอายุมาก แต่จากการศึกษาของ นิรมล สุรัสวดี (2528 : 28) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อภาวะโภชนาการของกลุ่มสตรีในโรงพยาบาลแม่และเด็ก จังหวัดราชบุรี ปรากฏว่า แม่บ้านเกษตรกรที่มีอายุต่ำจะมีทัศนคติที่ดีต่องานเกษตร

เพศตรงมากกว่าแม่บ้านเกษตรกรที่มีอายุสูง คือ แม่บ้านที่มีอายุต่ำที่มีทัศนคติที่ต่อต้านเคหกิจเกษตร ร้อยละ 70.69 ส่วนแม่บ้านที่มีอายุสูงมีร้อยละ 29.31

ทัศนคติและพฤติกรรมด้านอาหารโภชนาการ

คำว่า ทัศนคติ มาจากศัพท์ภาษาลาตินว่า แอปตัส (Aptus) แปลว่า โน้มเอียง และตามประมวลศัพท์บัญญัติทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2513 : 23) ซึ่งใช้ว่า "เจตคติ" หมายถึงท่าทีและความรู้สึกของคน ซึ่งเป็นแรงหรืออำนาจอย่างหนึ่งที่แฝงอยู่ในจิตใจมนุษย์ และพร้อมที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา คำว่า ทัศนคตินี้มีนักการศึกษาและนักจิตวิทยาหลายท่านนำมาใช้และให้ความหมายคล้าย ๆ กัน เช่น

ทัศนคติ คือ พฤติกรรมหรือความรู้สึกครั้งแรกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือต่อแนวความคิดใดหรือต่อสภาพใด ในทางบวกหรือทางลบ และมีความพร้อมที่จะตอบสนองในครั้งต่อ ๆ ไปในทางที่เอนเอียงไปในลักษณะอย่างเดิมเมื่อพบกับสิ่งดังกล่าว (Hilgard, 1962 : 21) เป็นแนวโน้มนที่ถาวรของการตอบสนองทางด้านอารมณ์ต่อบุคคล กลุ่มบุคคล สิ่งของ สถานการณ์ หรือค่านิยมในทางบวกหรือทางลบ (Webster, 1964 : 72) ซึ่งจะทำให้บุคคล กลุ่มบุคคล มีภาวะความพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมในทางสนับสนุนหรือต่อต้านสภาพการณ์บางอย่างได้ (Kendler, 1963 : 40)

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2518 : 4) ให้ความหมายว่า ทัศนคติ หมายถึงความพร้อมในการกระทำของบุคคลต่อสิ่งใด บุคคลใด ความพร้อมดังกล่าวของบุคคลเห็นได้จากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงต่อสิ่งนั้น ได้แก่ ชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

นิพนธ์ คันธเสวี (2511 : 3) กล่าวว่า ทัศนคติ เป็นสิ่งขับออกของการแสดงออกของบุคคลที่จะกระทำต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

ประภาเพ็ญ สุวรรณ อ้างถึง Thurstone (2520 : 1) เกี่ยวกับความหมายของทัศนคติไว้ว่า...ทัศนคติเป็นระดับของความมากน้อยของความรู้สึกในทางบวกและทางลบที่มีต่อสิ่งหนึ่ง (Psychological Object) ซึ่งอาจเป็นอะไรก็ได้หลายอย่าง เป็นต้นว่า บุคคล สิ่งของ บทความ องค์กรความคิด ฯลฯ ความรู้สึกเหล่านี้ผู้รู้สึกสามารถบอกความแตกต่างได้ว่าเห็นด้วย

หรือไม่เห็นด้วย นอกจากนี้ ประภาเพ็ญ สุวรรณ ได้แยกองค์ประกอบของทัศนคติเป็น 3 ด้านด้วยกันคือ 1) องค์ประกอบทางด้านพุทธิปัญญา (Cognitive Component) คือความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในการบริโภคอาหาร ถ้าบุคคลได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่ถูกต้อง บุคคลนั้นจะมีทัศนคติที่ดีต่อการบริโภคอาหาร แต่ถ้าบุคคลนั้นได้ทราบว่าความปลอดภัยในการบริโภคอาหารเป็นสิ่งที่ยุ่งยากสำหรับการปฏิบัติ บุคคลนั้นก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการบริโภคอาหาร 2) องค์ประกอบทางด้านท่าทีความรู้สึก (Affective Component) คือความรู้สึกว่าชอบหรือไม่ชอบ ถ้าเรารู้สึกว่าชอบเราก็จะเกิดทัศนคติที่ดี ถ้าเกิดความรู้สึกไม่ชอบเราก็อาจจะเกิดทัศนคติที่ไม่ดีได้ 3) องค์ประกอบทางด้านการปฏิบัติ (Behavioral Component or Action Tendency) คือการที่เราทำอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสิ่งที่เรามีทัศนคติ สมมติว่าสิ่งที่เรามีทัศนคติคือความปลอดภัยจากการบริโภคอาหารใส่สี การปฏิบัติก็คือ เราจะส่งเสริมหรือต่อต้านการบริโภคอาหารที่ใส่สีหรือไม่สนใจต่อความปลอดภัยจากการบริโภคอาหารใส่สีก็ได้

สักซี พฤกษ์ศรี (2525 : 21) ได้อ้างถึงทัศนคติตามความหมายของ Good ว่า ทัศนคติเป็นสภาพความพร้อมที่จะแสดงออกหรือความโน้มเอียงในการแสดงปฏิกิริยาลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดยเฉพาะมุ่งสู่วัตถุประสงค์หรือค่านิยมหรือสถานการณ์ อาจเป็นการเข้าหาหรือต่อต้านสถานการณ์หรือบุคคลใด เช่น รัก กลัว ไม่พอใจ มากน้อยเพียงใดต่อสิ่งนั้น

ฟิชเบน มาร์ติน (Fishbein Martin, 1967 : 38) กล่าวว่า การวัดทัศนคติสามารถวัดด้วยวิธี Rating Scale โดยใช้คำถามเห็นด้วยไม่เห็นด้วย ซึ่งต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน และผู้ตอบตอบด้วยความเชื่อมั่น ผลที่ได้จากการวัดนี้อาจเป็นลักษณะในทางยอมรับหรือการปฏิเสธขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของแต่ละบุคคล

จากความหมายต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว พอจะสรุปได้ว่า ทัศนคติ หมายถึงความเชื่อ ความรู้สึก ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งภายหลังที่ได้รับประสบการณ์ในสิ่งนั้นมาแล้ว ซึ่งอาจจะได้รับมากหรือน้อยก็ตาม และบุคคลนั้นจะมีทัศนคติที่แสดงออกมาในลักษณะพฤติกรรม 3 ลักษณะคือ 1) ทัศนคติที่แสดงออกมาในลักษณะเห็นด้วย เห็นชอบด้วย พอใจ บุคคลใดมีทัศนคติในลักษณะแบบนี้ต่อสิ่งใดแล้ว บุคคลนั้นจะมีพฤติกรรมต้องการปฏิบัติ ต้องการที่จะได้ ต้องการที่จะอยู่ใกล้สิ่งนั้น ลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่ามีทัศนคติในเชิงบวกหรือทัศนคติที่ดี (Positive Attitude) 2) ทัศนคติที่แสดงออกมาในลักษณะไม่เห็นด้วย ไม่ชอบด้วย ไม่พึงพอใจ บุคคลที่มี

ทัศนคติประเภทนี้ต่อสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วก็จะทำให้บุคคลนั้นเกิดความชิงชัง เบื่อหน่าย
อยากหนีให้ไกลจากสิ่งนั้นหรือทำลายสิ่งนั้น บุคคลที่มีลักษณะเช่นนี้ เรียกว่ามีทัศนคติในเชิงลบ
(Negative Attitude) 3) ทัศนคติที่ไม่แสดงอาการใด ๆ เลย คือไม่ชอบและไม่ชิงชัง
เป็นต้น

ทัศนคติประกอบตัวของประกอบพื้นฐาน 3 ประการคือ 1) ความรู้ความเข้าใจ
ซึ่งมีขอบเขตครอบคลุมไปถึงความคิดเห็น ความเชื่อที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ต่าง ๆ
2) ความรู้สึก ซึ่งจะแสดงออกมาในรูปของความรัก ความโกรธ ความชอบ ความไม่ชอบ
ความเกลียด ความชิงชังต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น 3) พฤติกรรม ซึ่งแสดงออกมาในทางปฏิบัติ
หรือความประพฤติ การแสดงออกนั้นเราสามารถจะสังเกตได้ เช่น บุคคลมีทัศนคติต่อการเลี้ยงลูก
ด้วยนมแม่ในทางที่ไม่ดี บุคคลดังกล่าวจะแสดงออกในทางต่อต้านทุกวิถีทาง ซึ่งสามารถเห็น
พฤติกรรมได้ เป็นต้น

ไพบูลย์ ช่างเขียน (2516 : 19) กล่าวว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะมีผลต่อความ
คงที่และความเปลี่ยนแปลงทัศนคติของแต่ละบุคคล ก็คือลักษณะพื้นเพเดิมของครอบครัว อายุ เชื้อชาติ
หรือความเฉลียวฉลาดปราดเปรื่อง ระดับการศึกษา ระดับชั้นทางสังคม ลักษณะงานอาชีพ
สถานการณ์ทางด้านภูมิศาสตร์

สมประสงค์ วิหะเกียรติ (2519 : 97) กล่าวว่า ถ้าหากประชาชนมีความรู้
ทัศนคติที่ถูกต้องแล้ว การเปลี่ยนแปลงอันสูงสุดคือขั้นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่ง
ออกมาในลักษณะพฤติกรรมการปฏิบัติจริง และบุคคลที่มีความรู้ ทัศนคติต่อวิทยาการใหม่ ๆ ย่อม
พร้อมที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเสมอ

จूरพร อังเจริญวัฒนา (2524 : 6) ได้ทำการศึกษาเรื่องความรู้และทัศนคติของ
สมาชิกที่มีต่อสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดบุรีรัมย์ ในปี พ.ศ. 2524 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา
ถึงความรู้และทัศนคติของสมาชิกสหกรณ์ และเพื่อเปรียบเทียบความรู้และทัศนคติของสมาชิกที่มี
ระดับการศึกษา และระดับชั้นของสหกรณ์แตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร
ในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 200 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า สมาชิก
สหกรณ์การเกษตรที่มีระดับการศึกษาสูง จะมีความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์ดีกว่าสมาชิกที่มีระดับการศึกษา
ต่ำกว่า แต่ทัศนคติต่อสหกรณ์ไม่แตกต่างกันที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % ส่วนสมาชิกของสหกรณ์ใน

สหกรณ์ระดับชั้นแตกต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์ไม่แตกต่างกัน แต่สมาชิกสหกรณ์ในระดับชั้น 3 มีทัศนคติที่ดีกว่าสมาชิกในระดับชั้น 2 ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 %

ทัศนีย์ อินทรสุขศรี (2522 : 10) ได้ทำการศึกษาเรื่องความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น จังหวัดนครราชสีมา ในปี พ.ศ. 2522 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติทางด้านสุขภาพอนามัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เกี่ยวกับเรื่องอาหาร การบริโภคอาหาร การป้องกันโรค การป้องกันอุบัติเหตุ การปฐมพยาบาล การออกกำลังกาย การพักผ่อน ทัศนสุขภาพ และประชากรศึกษารวมทั้งความแตกต่างของความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว เมื่อเปรียบเทียบตัวแปรเกี่ยวกับเพศและสถานที่ตั้งโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 738 คน จากโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างในอำเภอเมือง อำเภอสูงเนิน อำเภอสีคิ้ว และอำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่ทั้งหญิงและชาย มีความรู้อยู่ในระดับใกล้เคียงกันไม่แตกต่างกันทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล แต่มีความรู้ค่อนข้างต่ำในหมวดประชากรศึกษา มีบางส่วนที่มีความเชื่อผิด ๆ ในหมวดอาหาร ส่วนทัศนคติทั้งหญิงและชายอยู่ในเกณฑ์ดี คือเห็นด้วยในทางบวก นักเรียนทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล มีทัศนคติไม่แตกต่างกัน แต่มีบางส่วนที่มีทัศนคติไม่ถูกต้องในหมวดอาหาร

วรรณิ สุจินระ (2515 : 18) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องทัศนคติของเกษตรกรเกี่ยวกับงานส่งเสริมการเกษตรในโครงการโภชนาการชนบท จังหวัดอุบลราชธานี ในปี พ.ศ. 2511 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความรู้ สุนิษย์ภักดีของเกษตรกรที่ตั้งบ้านเรือนในเขตโครงการว่าเกษตรกรเหล่านั้นจะมีทัศนคติอย่างไรต่องานส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรเหล่านั้นมีความพอใจและเต็มใจที่จะปฏิบัติตามโครงการหรือไม่ มีอุปสรรคใดบ้างที่ก่อให้เกิดปัญหาทำให้เกษตรกรไม่สามารถปฏิบัติตามหรือแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ กลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกรจำนวน 701 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์ ควบคู่กับแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่องานส่งเสริมการเกษตรตามโครงการโภชนาการชนบท อุปสรรคที่สำคัญของเกษตรกรคือ การที่สัตว์เลี้ยงเป็นโรคระบาด ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่มีปัญหารุนแรง

สมเพียร จิรชัย (2522 : 22) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องทัศนคติของแม่บ้านต่อ งานส่งเสริมโภชนาการของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข จังหวัดสระบุรี ในปี พ.ศ. 2522 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างอายุ อาชีพ รายได้ และระดับการศึกษาของ กลุ่มแม่บ้านที่มีทัศนคติต่องานส่งเสริมโครงการโภชนาการ และวิธีการส่งเสริมโภชนาการของ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข กลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มแม่บ้านจำนวน 150 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามควบคู่กับแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า แม่บ้านที่มีระดับอายุแตกต่างกัน มีทัศนคติ ต่องานส่งเสริมโภชนาการด้านเนื้อหา วิธีการส่งเสริมและคุณสมบัติของเจ้าหน้าที่แตกต่างกัน กล่าวคือ แม่บ้านที่มีอายุน้อยมีทัศนคติในทางบวกมากกว่าแม่บ้านที่อายุมาก ส่วนแม่บ้านที่มีอาชีพ และรายได้ที่แตกต่างกันมีทัศนคติต่องานส่งเสริมโภชนาการไม่แตกต่างกัน เกี่ยวกับระดับ การศึกษา แม่บ้านที่มีการศึกษาระดับสูงมีทัศนคติทางบวกต่อวิธีการส่งเสริมโภชนาการมากกว่า แม่บ้านที่มีระดับการศึกษาต่ำ

สุรางรัตน์ กัญมาศ (2522 : 26) ได้ทำการศึกษาทัศนคติของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ที่มีต่อการส่งเสริมงานเคหกิจเกษตรที่จังหวัดนครปฐม ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานด้านอาหาร โภชนาการ ในปี พ.ศ. 2522 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความสนใจ ทัศนคติต่อเนื้อหา วิชาอาหารโภชนาการ และวิธีการส่งเสริมงานด้านอาหารโภชนาการ กลุ่มตัวอย่างเป็นแม่บ้าน ตำบลท่าข้าม อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม จำนวน 100 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม ควบคู่แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต ผลจากการวิจัยพบว่า กลุ่มแม่บ้านมีความสนใจและต้องการที่จะ เรียนรู้วิชาอาหารโภชนาการมากที่สุด และมีทัศนคติปานกลางต่อวิชาอาหารโภชนาการ นอกจากนี้ กลุ่มแม่บ้านยังมีทัศนคติทางบวกต่อวิธีการส่งเสริมวิชาอาหารโภชนาการด้วยการสอนแบบบรรยาย ประกอบการแสดงวิธีทำ และให้แม่บ้านปฏิบัติทดลองด้วยตนเอง

ความรู้ด้านอาหารโภชนาการ

การขาดความรู้ทางด้านอาหารโภชนาการเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ ประชาชนขาดสารอาหาร และโรคที่เกิดจากการกินไม่ดีขึ้น ๆ คนที่มีรายได้สูงหรือมีเงินเพียงพอที่จะซื้ออาหารมาบริโภคก็อาจเป็นโรคขาดสารอาหารได้ เพราะการขาดความรู้ทางด้านอาหาร

โภชนาการ กล่าวคือไม่ซื้ออาหารที่มีประโยชน์มารับประทานที่อาหารนั้นเมื่ออยู่และมีเงินซื้ออาหารได้ แต่ไม่รู้ว่าอาหารอะไรให้สารอาหารชนิดใด ซึ่งจำเป็นแก่ร่างกายอย่างไร และเมื่อขาดมากและเป็นเวลานานแล้วจะเกิดโทษอะไร วิจัย จุฬาราชมนตรี (2515 : 32) ได้ให้ข้อคิดเห็นไว้ในรายงานการวิจัย เรื่องการศึกษาอุปสรรคต่อการส่งเสริมโภชนาการเฉพาะกรณีอำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ว่าการศึกษาของประชาชนมีส่วนสัมพันธ์ต่อความรู้ทางอาหารโภชนาการ ถ้าประชาชนมีการศึกษาก็จะมีความรู้เกี่ยวกับโภชนาการดี ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อการส่งเสริมโภชนาการด้วย ในทำนองเดียวกัน ถ้าประชาชนมีจำนวนผู้ที่ได้รับการศึกษามากก็จะเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมโภชนาการ ความรู้ทางด้านโภชนาการจึงเป็นเรื่องจำเป็นมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลของการศึกษาวิจัยของ ญัฐกาญจน์ ภาวีไล (2521 : 43) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยบางประการที่มีผลต่อภาวะโภชนาการของหญิงมีครรภ์ ซึ่งพบว่าหญิงมีครรภ์ที่มีความรู้ทางด้านอาหารและโภชนาการดีจะช่วยให้อุ้งจกเลือกอาหารมารับประทาน รู้จักปรุงอาหารมิให้สารอาหารสูญเสียไป เมื่อร่างกายได้รับสารอาหารถูกต้องเพียงพอก็ห่างไกลจากภาวะทุพโภชนาการ

ทุกคนในสังคมย่อมมีความต้องการอาหารโภชนาการที่ถูกต้องด้วยกันทั้งนั้น ความรู้เรื่องอาหารโภชนาการมีความสำคัญไม่เพียงแต่กับสุขภาพอนามัยของประชาชนเท่านั้น แต่เป็นรากฐานสำคัญสำหรับสร้างสมรรถภาพและประสิทธิภาพของประชากรแต่ละคนด้วย เนื่องจากประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศกำลังพัฒนา และมีปัญหาการขาดแคลนกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถที่มีประสิทธิภาพ อันเป็นสาเหตุให้การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไม่ประสบความสำเร็จ แม้จะส่งเสริมเร่งผลผลิตเพียงใดก็ตาม โดยมากจะได้ผลไม่เต็มที่ เนื่องจากประชาชนมีคุณภาพต่ำ มีการเจ็บป่วย ขาดความคิดก้าวหน้า สภาพการณ์อย่างนี้จะเกิดเป็นวัฏจักรไม่รู้จบหากไม่มีการพัฒนาพื้นฐานที่ถูกต้อง ดังนั้นการให้ประชาชนมีความรู้ทางด้านอาหารโภชนาการที่ถูกต้อง เป็นการส่งเสริมการเจริญเติบโตของร่างกาย และเสริมบุคลิกภายในแต่ละคน ถ้าอาหารที่ไปเลี้ยงร่างกายมีคุณค่าอาหารไม่เพียงพอ ก็จะทำให้มีผลกระทบต่อระบบประสาท การเผาผลาญอาหาร และความสามารถในการใช้พลังงาน นอกจากนี้ยังมีผลทำให้การเจริญเติบโตของสมองหยุดชะงักและความต้านทานโรคลดน้อยลง ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพและปริมาณของอาหารนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับอาหารที่จะนำอาหารนั้นมารับประทานแต่เพียงอย่างเดียว ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ เช่น การเตรียมและการปรุงที่ถูกหลักโภชนาการ รายการอาหารที่ถูกต้องสมาชิกผู้รับประทาน ซึ่ง

อาร์ วิลยะเสวี (2528 : 1) ได้ให้ทัศนะด้านอาหารโภชนาการไว้ว่า โภชนาการมิได้หมายถึง การปรุงอาหารเท่านั้น แต่มีความหมายครอบคลุมถึงการที่ร่างกายได้รับสารอาหารและสารอาหาร นั้นถูกนำไปใช้ในร่างกายอย่างไร จนถึงขั้นสุดท้ายที่สิ่งที่ร่างกายไม่ต้องการถูกกำจัดออก ส่วน สารอาหารหมายถึง สารที่เป็นส่วนประกอบในอาหารแต่ละชนิดที่เรามองเห็นเป็นข้าว เนื้อสัตว์ ผักใบเขียว ผลไม้ เป็นต้นนั้น ล้วนแต่ประกอบขึ้นด้วยสารอาหารต่าง ๆ ได้แก่ โปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน วิตามิน เกลือแร่ และน้ำ อาหารแต่ละชนิดมีปริมาณสารอาหารแต่ละชนิด มากน้อยต่างกัน ดังนั้นเราจึงต้องรู้จักเลือกรับประทานอาหารชนิดต่าง ๆ ผลัดเปลี่ยนกันไป ก็จะได้รับอาหารที่มีคุณค่าเพียงพอตามที่ร่างกายต้องการ โดยต้องมีความรู้ด้านโภชนาการที่จะช่วย ในการตัดสินใจเกี่ยวกับอาหารที่บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ ไกรสิทธิ์ คันคิสิรินทร์ (2530 : 17) ที่กล่าวว่าประชาชนในหมู่บ้านที่ทำหน้าที่ปรุงอาหารก็ต้องรู้จักวิธีหุงต้มที่เหมาะสม ในการสงวนคุณค่าทางโภชนาการของอาหาร ส่วนผู้บริโภคก็ต้องรู้จักกิน ไม่เห็นแก่ความอร่อย อย่างเดียว ไม่ยึดมั่นในคติความเชื่อเรื่องอาหารอย่างผิด ๆ เช่น การอดของแสลงทั้ง ๆ ที่อาหารนั้นมีประโยชน์ต่อร่างกาย

นอกจากนี้ จากการศึกษาวิจัยของ ประสิทธิ์ วณิชชานนท์ และคณะ (2527 : 165) ศึกษาเรื่องผลกระทบต่อภาวะโภชนาการของเด็กในหมู่บ้านที่มีและไม่มีบริการฝึกอบรมตามโครงการ โภชนาการ ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ในจังหวัดสงขลา เมื่อปี พ.ศ. 2526 พบว่า หมู่บ้านที่ประชาชนได้รับการฝึกอบรมทางโครงการโภชนาการสามารถลดอัตราการป่วยของเด็กขาด สารอาหารระดับ 3 ให้หมดไปได้ และระดับ 2 ลดลงประมาณร้อยละ 50 ในขณะเดียวกัน ประชาชนที่ได้รับการอบรมจะดำเนินงานด้านโภชนาการอย่างเป็นระบบ เช่น การชั่งน้ำหนักเด็ก การให้อาหารเสริม การจัดตั้งคณะกรรมการอาหารโภชนาการประจำหมู่บ้าน และการจัดตั้ง กองทุนโภชนาการ ส่วนหมู่บ้านที่ไม่มีบริการฝึกอบรมตามโครงการพบว่า ประชาชนไม่สามารถ ดำเนินงานด้วยตนเองได้เกี่ยวกับการชั่งน้ำหนักเด็ก การให้อาหารเสริม และไม่สามารถจัดตั้ง คณะกรรมการอาหารโภชนาการหรือกองทุนโภชนาการได้ด้วย

ความรู้ด้านอาหารโภชนาการเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะทำให้ปัจจัยพื้นฐาน ทางด้านอาหารของประชาชนดีขึ้น ปัจจุบันนี้ทั้งภาครัฐบาล เอกชน และองค์กรต่าง ๆ ได้เล็งเห็น ความสำคัญด้านอาหารโภชนาการมากขึ้น และได้เร่งรัดพัฒนาให้ประชาชนมีความรู้ด้านอาหาร

โภชนาการกว้างขวางยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากเพิ่งเริ่มพัฒนาอย่างจริงจังในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 5 (2525-2529) เป็นต้นมา การกระจายความรู้ด้านอาหาร โภชนาการไปสู่ชนบทยังไม่ทั่วถึง จึงทำให้ประชาชนที่อยู่ห่างไกลในชนบทได้รับความรู้ด้านอาหาร โภชนาการน้อยมาก ดังนั้นประชาชนก็ยังประสบกับปัญหาเกี่ยวกับด้านอาหารโภชนาการ จึงเห็นสมควรช่วยกันรณรงค์ความรู้ด้านอาหารโภชนาการให้กระจายและกว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อประชาชนจะได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อันเป็นผลทำให้การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจโดยส่วนรวมของหมู่บ้าน และประเทศดีขึ้นด้วย

กล่าวโดยสรุปแล้ว โครงการฝึกอบรมด้านอาหารโภชนาการแก่กลุ่มสตรีในประเทศและหมู่บ้าน เป็นโครงการสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศและชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า และเนื่องจากการพัฒนาด้านอาหารโภชนาการให้แก่กลุ่มสตรีที่อยู่ในชนบทห่างไกลนั้นยังมีน้อยมาก ส่วนมากจะเน้นการฝึกอบรมด้านโภชนาการแก่หญิงมีครรภ์ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ อาหารเสริมสำหรับเด็กทารก และการจัดอาหารกลางวันสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา นอกจากนี้การฝึกอบรมมีลักษณะการทำเฉพาะกลุ่ม เฉพาะพื้นที่ ดังนั้นจึงทำให้การกระจายความรู้ด้านอาหารโภชนาการไม่ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน ดังจะเห็นได้จากรายงานการวิจัยดังกล่าวข้างต้นที่ประชาชนในประเทศอีกเป็นจำนวนมากที่ยังเป็นโรคขาดสารอาหาร และขาดความรู้ด้านต่าง ๆ อันเป็นการบั่นทอนการพัฒนา การเจริญเติบโตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และยังส่งผลกระทบต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและชุมชนอีกด้วย ฉะนั้นจึงควรมีหน่วยงานและผู้สนใจให้ความสำคัญในการพัฒนาด้านอาหารโภชนาการมากยิ่งขึ้น โดยได้นำวิธีการจัดการฝึกอบรมเทคนิคและการประเมินผล ในลักษณะต่าง ๆ มาใช้ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ